

Elimizdeki TEDAŞ Verileri Işığında Türkiye...,

Elk. Müh. Talat Canpolat
talat.canpolat@emo.org.tr

2009 yılı TEDAŞ istatistikleri kısa bir süre önce yayınlandı ancak ülkemizde her türlü gerçek bilgiye ulaşmaktaki zorluk burada da yaşandığından, yayınlanan tüm rapordan sadece küçük bir bölümüne ulaşılabilir. TEDAŞ'ın web sayfasında ancak bu kadarının ulaşılabilir durumda olması manidardır, gelen süreçte bu yaklaşımlar; "size bu kadarı yeter" diye tanımlanabilecek olan çok bilindik bir anlayış olup, artık yadırganmamaktadır.

Bu yazıda İzmir ili ve/ GEDİZ EDAS istatistiklerinden hareketle bir yazı kurgulamak, karşılaştırmalı istatistik değerleri verilmesi düşünülmekte; bu bilgilerden hareketle bölgemizdeki elektrik enerjisinin üretim, iletim, tüketim anlamında seyrini görerek, değerlendirilmesi amaçlanmaktaydı, ancak açıklanan ve ulaşılabilen bu verilerden yararlanılarak Türkiye genelinde durumu gösteren bir çalışma sunulması durumunda kalınmıştır.

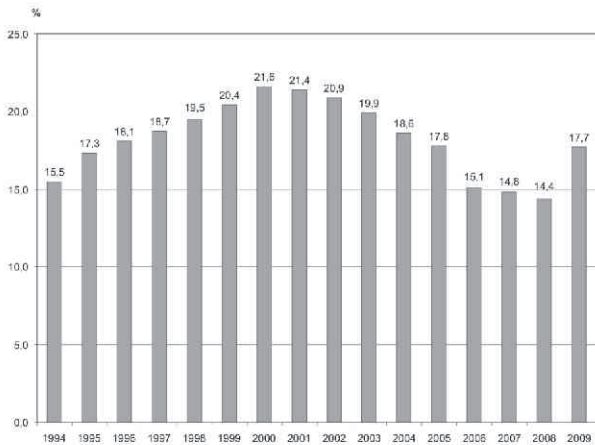
Veriler ışığında görünen en çarpıcı değer 2000'li yılların başlarından itibaren düşüşe geçen ve bu düşüşü

istikrarlı bir şekilde 2008'e kadar süren TEDAŞ kayıp kaçak oranlarının 2009 yılında birden 17.7% yükselmesi, bu yükselişin 2008'deki değeri olan 14.4'den 23%'lik bir sıçrayış göstermesidir.

Dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesi sürecinin hız kazandığı, 5 dağıtım şirketinin işletmelerinin devredildiği bir süreçte kayıp kaçak oranlarındaki sıçrayışı açıklamak güç olsa gerek... İstatistiki verilerde TEDAŞ kaçak-kayıp oranı 17.7% iken, özel dağıtım şirketlerinde kayıp-kaçak oranı 6.5% kalmaktadır. Bu iki değer bile bana özelleştirilecek şirketlerin özel sektöre devrinden önce TEDAŞ tarafından nasıl en uygun ve özelleştirmeye elverişli hale getirildiğini açıklayan en güzel örnek gibi görünmektedir. Ya gerçek değerler ortaya konmuştu ya da daha önceki TEDAŞ yöneticileri bizleri kandırmıştır. Bunun yanı sıra özelleşen dağıtım şirketlerinde şirketi devir alan yeni şirketlerin düşük kaçak kayıp oranları olan şirketleri devralmaları ve bunun yanısıra kayıp kaçak oranını daha da düşürmesi halinde aradaki farkı kar hanesine yazacağı da unutulmamalıdır (Grafik-1).

Türkiye toplam tüketiminde 108,471,633 Mwh pay sahibi olan TEDAŞ dağıtım şirketlerinin yanısıra özel dağıtım şirketleri de 26,982,730 Mwh payla toplam tüketimde ciddi pay sahibi olmaya başlamışlardır. Diğer tedarikçiler olarak isimlendirebileceğimiz üçüncü şahıs şirketlerinden temin edilen ve tüketilen enerjinin ulaştığı miktar olan 21,439,707 MWh'lik büyüklük gözönüne alındığında elektrik tüketiminin üç parçalı olup 69% TEDAŞ, 17% özel dağıtım şirketleri ve kalan 14% diğer serbest tüketiciler olarak gerçekleştiği görülmektedir. (Tablo-1)

Kayıp-kaçak oranlarının illere göre verilerine bakıldığında ne yazık ki geçtiğimiz yıllara göre bir

Grafik-1 : Yıllar itibariyle TEDAŞ kayıp-kaçak oranları

OECD ÜLKELERİNDE SANAYİDE VE MESKENDE UYGULANAN ELEKTRİK SATIŞ FİYATLARI												
	SANAYİ						MESKEN					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ABD	0,053	0,057	0,062	0,064	0,070	0,069	0,090	0,094	0,104	0,107	0,114	0,116
ALMANYA	0,077	0,084	0,094	0,109			0,198	0,212	0,222	0,253		
AVUSTRALYA	0,061						0,098					
AVUSTURYA	0,096	0,102	0,109	0,134	0,154		0,177	0,174	0,174	0,214	0,257	0,262
BELÇİKA											0,266	
ÇEK CUMHURİYETİ	0,066	0,081	0,094	0,115	0,151	0,148	0,097	0,106	0,122	0,146	0,191	0,192
DANİMARKA	0,096						0,283	0,295	0,322	0,344	0,396	0,365
FINLANDIYA	0,072	0,070		0,081	0,097	0,097	0,123	0,121	0,128	0,145	0,172	0,174
FRANSA	0,050	0,050	0,051	0,110	0,121		0,142	0,142	0,144	0,156	0,169	
HOLLANDA				0,145	0,166		0,221	0,236	0,258	0,285	0,243	0,258
İNGİLTERE	0,067	0,087	0,117	0,130	0,146		0,138	0,149	0,186	0,219	0,231	0,206
İRLANDA	0,096	0,099	0,122	0,149	0,186	0,169	0,173	0,199	0,199	0,244	0,267	0,255
İSPANYA	0,060	0,083	0,091	0,090	0,125		0,152	0,154	0,165	0,187	0,218	
İSVEÇ												
İSVİÇRE	0,084	0,081	0,080	0,084	0,094	0,094	0,143	0,139	0,132	0,136	0,154	0,164
İTALYA	0,161	0,174	0,210	0,237	0,290	0,276	0,191	0,198	0,226	0,258	0,305	0,284
JAPONYA	0,127	0,123	0,117	0,116	0,139	0,158	0,196	0,189	0,178	0,176	0,206	0,228
KANADA	0,049	0,055	0,059	0,064			0,068	0,076	0,082	0,089		
KORE	0,053	0,059	0,065	0,069	0,060		0,079	0,089	0,099	0,102	0,089	
LÜKSEMBURG					0,123		0,147	0,187	0,183	0,231	0,215	
MACARİSTAN	0,092	0,096	0,105	0,134	0,170	0,160	0,134	0,146	0,144	0,188	0,224	0,206
MEKSİKA	0,077	0,088	0,099	0,102	0,126	0,085	0,090	0,097	0,101	0,093	0,096	0,079
NORVEÇ	0,043	0,043	0,055	0,048	0,064	0,050	0,117	0,122	0,156	0,132	0,164	0,137
POLONYA	0,060	0,070	0,073	0,082	0,119	0,120	0,103	0,121	0,132	0,151	0,193	0,167
PORTEKİZ	0,093	0,098	0,110	0,129	0,131	0,129	0,175	0,180	0,184	0,214	0,220	0,215
SLOVAKYA	0,083	0,086	0,098	0,137	0,174	0,195	0,134	0,141	0,156	0,188	0,220	0,231
TÜRKİYE	0,100	0,106	0,100	0,109	0,139	0,138	0,111	0,118	0,111	0,122	0,165	0,165
YENİ ZELANDA	0,051	0,061	0,060	0,068	0,071		0,120	0,136	0,133	0,161	0,164	
YUNANİSTAN	0,063	0,067					0,107	0,112				
OECD	0,073	0,079	0,086	0,095	0,112		0,119	0,124	0,132	0,140	0,151	0,149

Tablo-4 : OECD Ülkelerinde Elektrik Satış Fiyatları

2009 yılı TEDAŞ raporunda yayınlanan OECD ülkelerindeki elektrik satış fiyatları tablosu incelendiğinde ve tabii ki verilerin güvenilirliği kabulü ile görünen şu ki 2009 yılı itibarı ile sanayide en pahalı elektriği İtalya satmaktadır (0.276 ABD doları), Türkiye 0.195 ABD doları ile ikinci sıradadır, meskende ise 0.365 ABD doları ile Danimarka en pahalı elektriği satmakta, Türkiye bu tabloda 0.165 ABD doları ile 14. sırada gelmektedir. (Tablo-4)

Rapordan elde edilen bir diğer veri tablosu da OECD ülkeleri net elektrik tüketimlerinin sektörel dağılımı ve şebeke kayıplarıdır. Tablo-4 incelendiğinde ABD'nin 12.979 kWh/kişi değerine karşılık Türkiye'nin 2.198 kWh/kişi değerindeki olumsuz durum az gelişmişlik vurgusunun ne anlama geldiği çarpıcı olarak göstermektedir. Gerçi elektrik enerjisi tüketimindeki mutlak çoğunluk tek başına bir kriter olmadığını, gelişmişlik anlamında kabul gören bir diğer

parametrenin “enerji yoğunluğu” olduğunu biliniyorsa da enerji yoğunluğunda da Türkiye değerinin OECD ortalamasının iki katı dolaylarında olduğu bilinmektedir (Dünya ortalaması 0.32, OECD ortalaması 0.19-0.20 ve Türkiye ortalaması 0.35-0.38) Türkiye 30 ülkenin tüketimlerinin listelendiği bu tabloda kişi başına düşen elektrik enerjisi tüketiminde sadece Meksika'nın (1.919 kWh/kişi) üzerinde bir tüketime sahiptir (Tablo-5).

Rapordan alınabilen ve yorumlanması gereken son veri ise TEK-TEDAŞ Fiili Yatırım Harcamalarının Gruplara Göre Yıllar İtibarıyla durumudur. Bu veriler incelendiğinde hemen şu

görülmektedir ki özelleştirme kararı verildikten sonra elektrik dağıtım şebekelerine devletin yaptığı yatırımlar, özelleştirme sürecini canlı tutmak ve özelleştirmelerin sermaye gruplarından yana, hazır bir pastayı sorunsuz devretme mantığı uyarınca, son yıllarda artarak ve hızlanarak sürmüştü, 2006'da 689.5 milyon TL, 2007'de

OECD ÜLKELERİ NET ELEKTRİK TÜKETİMLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI VE ŞEBEKE KAYIPLARI (2007)										
	TİCARET VE KAMU						TOPLAM	kWh/kişi	ŞEBEKE KAYBI	
	MESKEN	HİZMETLERİ	SANAYİ	TARIM	TAŞIMACILIK	ENERJİ*				
ABD	1392,2	1336,3	928,8		8,2	96,1	159,3	3920,9	12979	267,0
ALMANYA	140,1	119,8	242,8	8,4	16,3	15,9		543,2	6604	29,5
AVUSTRALYA	64,0	49,5	95,5	1,9	2,7	10,9		224,4	10617	17,9
AVUSTURYA	14,9	11,3	27,7	1,2	3,2	1,3		59,6	7163	3,4
BELÇİKA	21,9	18,1	40,1	1,1	1,7	3,2		86,1	8107	4,1
ÇEK CUMHURİYETİ	14,6	13,3	24,2	1,0	2,3	2,5	1,9	59,8	5795	4,9
DANİMARKA	10,3	10,9	10,2	1,9	0,4	0,8		34,5	6319	1,8
FINLANDIYA	21,5	16,2	46,8	0,9	0,7	1,2		87,3	16503	3,0
FRANSA	145,8	130,5	132,6	3,2	12,4	22,4	1,4	448,3	7052	31,6
HOLLANDA	24,3	31,4	42,3	7,3	1,6	5,4		112,3	6856	4,6
İNGİLTERE	115,1	97,1	117,7	3,8	8,3	8,7		350,6	5769	28,0
İRLANDA	8,1	8,7	8,5	0,6	0,1	0,2		26,0	5972	2,3
İSPANYA	71,6	77,1	98,8	6,1	4,0	8,3	1,9	267,9	5970	15,0
İSVEÇ	39,6	28,5	58,0	2,1	2,9	2,7		133,7	14615	10,8
İSVİÇRE	17,5	16,9	19,0	1,0	3,1			57,4	7647	4,2
İTALYA	67,2	79,9	146,2	5,7	10,4	9,6		319,0	5378	21,0
İZLANDA	0,8	1,0	8,8	0,3		0,2		11,1	35806	0,5
JAPONYA	291,0	360,8	337,5	0,9	18,9	14,5		1023,5	8011	51,0
KANADA	154,7	137,5	202,9	9,1	4,1	30,7	0,2	539,2	16349	54,1
KORE	54,2	126,2	200,5	7,8	2,5	1,5		392,7	8104	15,3
LÜKSEMBURG	0,7	1,3	4,4	0,1	0,1			6,7	13854	0,1
MACARİSTAN	11,3	10,9	9,5	0,9	1,2	3,5		37,2	3702	4,0
MEKSİKA	49,9	22,0	114,8	8,5	1,2	6,4		202,8	1919	41,9
NORVEÇ	35,4	22,2	49,6	1,9	1,5	3,6		114,2	24246	9,8
POLONYA	26,6	36,9	45,8	1,6	3,7	10,2		124,7	3272	14,4
PORTEKİZ	13,9	15,6	18,0	1,1	0,5	0,7		49,7	4688	3,2
SLOVAKYA	4,6	6,8	12,2	0,4	0,6	1,2		25,8	4778	1,4
TÜRKİYE	36,5	38,9	71,5	5,0	0,9	2,3		155,1	2198	26,6
YENİ ZELANDA	12,8	9,0	14,6	1,7	0,4	0,4	0,3	39,2	9356	3,2
YUNANİSTAN	18,0	18,8	15,3	2,9	0,3	2,3		57,5	5142	4,9
OECD	2879,0	2853,3	3144,6	88,1	113,8	266,7	164,9	9510,4	8024	679,5

Tablo-5 : OECD Ülkelerinde Net Elektrik Tüketiminin Sektörel Dağılımı

824.8 milyon TL, 2008'de 1,260.3 milyon TL olmuştur. Özelleşecek 21 bölgede aşamalı olarak gerçekleşen bu yatırımlar sayesinde elektrik dağıtım şebekeleri mümkün olan en sorunsuz haliyle ve doğal olarak en karlı haliyle ihale edilerek özel sektöre devredilme sürecindedir (Tablo-6).

Ancak eldeki TEDAŞ verileriyle yetinerek yorumlamaya çalışılan bu değerlendirmenin sonucunda şu çok rahat söylenebilir ki; Türkiye'de elektrik dağıtım hizmetleri hem teknik alt yapının yetersizliği, hem denetim mekanizmalarının görevlerini tam yapmaması sonucu kayıp-kaçak oranlarıyla, kişi başına elektrik tüketim değerindeki düşüklükle, bölgesel olarak büyük uçurumlarla işletilen dağıtım şebekeleri ile ve en önemlisi özelleştirme süreçleri ile kamuya ait bir değer haraç mezat elden çıkarılması, artık özel sektör mantığı ve yaklaşımı ile tüketiciyle buluşacak olmasının, doğru

davranış biçimi olarak kamu planlaması, yönetimi ve denetiminde olması gereken bir hizmetin, elektrik gibi ülke politikalarında en kritik ve stratejik bir unsurun göz ardı edilmesi ve sonrasında elden çıkarılmasının çok büyük sakıncaları nedeniyle karşı durulması gereken bir olgu olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

EMO, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da elektrik dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesine bu nedenle karşı durmuştur. Her türlü yasal zeminde hukuk mücadelesini kararlılıkla sürdüreceği beklenmelidir ve bu mücadelede destek olunması zorunluluğu açıktır.

Not: TEDAŞ 2009 Faaliyet raporunun izin verilen kısmı aşağıdaki linkten bulabilmektedir.

http://www.tedas.gov.tr/264,Yillik_Faaliyet_Raporu.html

Kaynakça : TEDAŞ Türkiye Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri (2009)

TEK-TEDAŞ FİİLİ YATIRIM HARCAMALARININ GRUPLARA GÖRE YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ

							Birim: TL
YILLAR	ÜRETİM TESİSLERİ	İLETİM TESİSLERİ	KIRSAL DAĞITIM TESİSLERİ	ŞEHİR ŞEBEKELERİ	KÖY ŞEBEKELERİ	DİĞERLERİ	TOPLAM
1970	646		532			7	1 186
1971	628		392 343		124	28	393 123
1972	503		543 277		220	41	544 041
1973	554		622 879		354	74	623 861
1974	1 697		797 075		479	97	799 348
1975	1 717		1 286 525		891	218	1 289 351
1976	3 792		1 691 489		1 591	285	1 697 156
1977	5 417		2 071 276		1 575	381	2 078 649
1978	10 609		3 052 700		2 062	443	3 065 814
1979	28 178	4 322		649	5 446	447	39 042
1980	60 931	10 610		3 869	9 798	1 261	86 469
1981	92 766	16 740		5 960	10 872	3 915	130 253
1982	128 046	36 858		2 170	10 629	6 014	183 718
1983	173 718	43 998		36 463	5 287	12 959	272 426
1984	252 817	58 469		5 949	11 715	17 158	399 432
1985	363 818	99 175		10 067	99 399	48 232	653 019
1986	472 866	83 810		24 387	117 408	75 040	839 840
1987	852 453	183 555		37 635	178 437	81 882	1 382 844
1988	1 332 352	119 491		2 891	157 587	41 737	1 688 776
1989	2 050 782	511 654		61 001	468 590	121 222	3 312 657
1990	2 068 594	1 282 465		133 272	491 987	134 393	4 266 873
1991	1 563 503	1 556 986		296 055	1 094 236	321 825	4 997 936
1992	1 834 267	2 391 312		412 031	1 803 595	469 584	7 148 112
1993	1 866 479	2 818 277		676 636	3 690 262	1 099 387	10 545 014
TEDAŞ							
1994	TEAŞ	TEAŞ	528 272	5 393 629	934 176	294 215	7 150 292
1995	TEAŞ	TEAŞ	854 383	9 446 599	1 978 778	684 314	12 964 074
1996	TEAŞ	TEAŞ	1 990 300	14 303 731	3 588 409	1 263 070	21 145 510
1997	TEAŞ	TEAŞ	4 891 908	26 261 887	7 077 429	2 286 664	40 517 888
1998	TEAŞ	TEAŞ	9 419 975	53 905 473	14 538 647	2 051 113	79 915 208
1999	TEAŞ	TEAŞ	3 886 755	54 546 123	9 745 398	2 928 290	71 106 566
2000	TEAŞ	TEAŞ	26 813 619	138 437 863	38 880 090	8 562 790	212 694 362
2001	EÜAŞ	TEİAŞ	10 698 681	151 344 608	27 685 078	11 903 479	201 631 846
2002	EÜAŞ	TEİAŞ	36 512 345	284 310 906	79 623 071	17 251 382	417 697 704
2003	EÜAŞ	TEİAŞ	18 262 741	307 914 548	44 448 395	16 821 441	387 447 125
2004	EÜAŞ	TEİAŞ	17 834 087	302 888 181	48 739 724	19 178 565	388 640 557
2005	EÜAŞ	TEİAŞ	32 960 676	536 344 677	104 849 861	29 848 192	704 003 406
2006	EÜAŞ	TEİAŞ	36 690 308	460 591 327	157 683 342	34 580 014	689 544 991
2007	EÜAŞ	TEİAŞ	45 597 276	624 388 737	124 774 536	30 084 180	824 844 729
2008	EÜAŞ	TEİAŞ	97 100 651	931 486 849	201 714 478	30 033 445	1 260 335 423
2009	EÜAŞ	TEİAŞ	59 185 023	538 671 449	94 783 435	27 942 457	720 582 364

Tablo-6